
PRVIH STO LET *THE FIRST HUNDRED YEARS*

Janez Bogataj

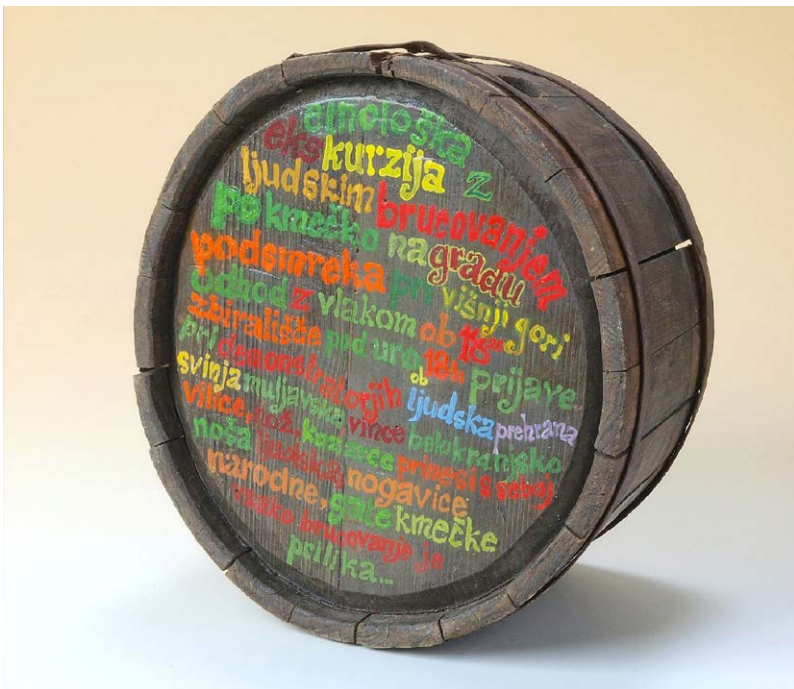
15

Govori ob obletnicah se po navadi najprej začnejo z zgodovino. Ob jubileju Slovenskega etnografskega muzeja želim najprej izpostaviti štiri pomembne osebe. Prvi je bil to Emil Korytko, ki je v tridesetih letih 19. stoletja omenil potrebo po ustanovitvi takega muzeja. Naslednji je bil Matija Murko, ki je Korytkovo opozorilo že bolj konkretiziral. V poročilu o narodopisni razstavi češkoslovanski v Pragi je v Letopisu Matice Slovenske leta 1896, oz. v poglavju Nauki za Slovence, med drugim zapisal tudi naslednje: »Jako umesten bi bil baš narodopisni muzej, ki bi predstavljal ves naš narod, *kakršen je sedaj in kakršen je bil*« (poudarek J. B.). Čez 25 let je bil Murkov poziv vsaj delno uresničen z ustanovitvijo Etnografskega inštituta v okviru Narodnega muzeja leta 1921. Leta 1923 je bil ustanovljen samostojni Kraljevi etnografski muzej, ki pa je bil osebni »projekt« Nika Zupaniča in ne temeljna družbena potreba. In še četrta pomembna oseba v stoletni zgodovini Slovenskega etnografskega muzeja: od leta 1945 do 1962 ga je vodil Boris Orel, ki je z danes skoraj nepredstavljivimi terenskimi ekipami opravil izjemno strokovno delo na terenu. Torej je muzej vstopil v družbeno dogajanje, kar so pozneje in vse do danes odlično razvili npr. arheologi z izkopavanji in predvsem njihovo popularizacijo. Iz mojega študentskega obdobja se spominjam pripovedi ene od takratnih zaposlenih v Slovenskem etnografskem muzeju, ki je pripovedovala, kako sta s kolegico odšli na terensko delo nekam na Dolenjsko. Po takratnih pravilih sta se morali nekaj dni pred prihodom na teren prijaviti na ustreznem uradu lokalnega okolja, ker da jih bo obiskala ekipa muzeja. Ko sta etnologinji izstopili iz avtobusa, ju je pričakal lokalni uslužbenec in vprašal: »Katera je sedaj ekipa? Blond ali temna?« Tudi sicer je bil moj stik z etnološko vedo v študentskem obdobju močno povezan s Slovenskim etnografskim muzejem. V tej ustanovi smo študentje lahko opravljali vsakoletno obvezno prakso. Čeprav je bilo število dni opravljanja prakse določeno, sem jih sam precej pomnožil in jih vedno opravil več, kot je bilo potrebno. Seveda ta praksa ni bila bolj ali manj duhamorno prepisovanje in zlaganje raznega neurejenega gradiva, zlasti zapiskov s terena, za kar so v vseh ustanovah pogosto uporabili študente, ampak predvsem terensko delo z zaposlenimi etnologi in etnologinjami. Tako sem se npr. z Borisom Kuharjem odpeljal na teren na Banjško planoto, kjer sva na pustni torek dokumentirala pustno veseljačenje; Boris Kuhar s filmsko kamero, jaz pa s fotoaparatom, v katerem je bilo še nekaj praznega filma za

barvne posnetke. Veliko sem pridobil tudi z obiski na terenu z Gorazdom Makarovičem in muzejskim arhitektom Marjanom Lobodo ter nekaterimi kustosinjami. Zanimivi so bili tudi pogovori v muzejski restavratorski delavnici in delo ob postavljanju nekaterih razstav. Zlasti je bilo zanimivo delo pri postavljanju razstave Gorazda Makaroviča o ljudski umetnosti in o kiču. Slednja je imela zaradi provokativne vsebine izjemen odziv in je močno razburkala ne le muzejsko, ampak tudi siceršnjo umetnostno sceno.

Takratna povezanost študentov z muzejem se je pokazala tudi pri organizaciji prvega etnološkega brucovanja, ki smo ga pripravili po nekajletnem premoru na gradu Podsmreka pri Višnji Gori. Tega je imel v upravljanju muzej in v njegovih prostorih je bil depo lončarskih izdelkov. Takratni muzejski ravnatelj je imel v eni od sob tudi razmeroma bogato skladišče žganih pijač in še nekaterih živil, v šestdesetih letih 20. stoletja težje dostopnih v trgovinah. O tem brucovanju bi lahko napisal obsežno samostojno besedilo, a naj izpostavim troje zadev. Za lokacijo je bila zaslužna takratna brucka Jasna Kuhar, sicer hčerka ravnatelja Kuharja, ki je poskrbel, da smo imeli na brucovanju zagotovljeno jedačo (pečen odojek v gostilni pri Obrščaku na Muljavi) in pijačo. Oboje nam je pripeljal s svojim avtomobilom. Druga zadeva je bilo ogrevanje gradu, za kar smo uporabili zavržene čebelje panje, ki so kot bakla goreli v grajski peči. Zaradi pretiranega kurjenja smo zanetili tudi manjši požar na stropni gredi. In tretja zadeva je bila seja zaposlenih v muzeju nekaj dni po končanem brucovanju, na kateri je bil sprejet sklep, da ne bo nikoli več brucovanja na gradu Podsmreka.

16

Sodček oz. lesena posoda za vodo je bil »plakat«, s katerim so vabili na prvo etnološko brucovanje »nove dobe« in sicer jeseni leta 1969. Sodček je »visel« teden dni na oglasni deski Oddelka za etnologijo na Aškerčevi ulici 2. (foto: Blaž Verbič, 2023)

Slovenski etnografski muzej se je predvsem s predmetno opredelitvijo in načini postavitve razstav začel odpirati družbi oz. javnosti. Spominjam se razstave *Lončarstvo na Slovenskem v 60. letih 20. stoletja* (1968), takrat sem bil še dijak gimnazije. Razstava nas ni pritegnila le z vsebino v muzeju, ampak predvsem z lončarskim sejmom na stopnišču Narodnega muzeja. Sejem je bil prodajni in je pomenil prvi primer izstopa muzejske razstave iz razstavnih prostorov na prosto. Ta vsebina je bila z vstopom v javni urbani prostor primer popolnoma novega načina opozarjanja na dediščino.

Še z eno značilnostjo se lahko ponaša Slovenski etnografski muzej, ki je danes sicer stalnica odprtja razstav v muzejih in galerijah. Prvi je poleg govorov na odprtju razstav uvedel tudi pogostitve z neko jedjo in pijačo za vse povabljenе obiskovalce. Od jedi je bila to najpogosteje potica, ki jo je (po pripovedovanju) spekla mama Borisa Kuharja, od pijač pa je bilo po navadi vino.

Ob koncu tega kratkega zapisa spominov na moja prva srečanja s Slovenskim etnografskim muzejem se postavlja vprašanje, kako vidim ta muzej danes, in ne samo zato, ker sem pač etnolog in umetnostni zgodovinar. Trdno stojim na stališču, da je Slovenski etnografski muzej temeljni muzej Slovenije, njenih prebivalcev, njihovih kultur, tudi naših različnih soočanj z drugimi kulturami. Sodobni muzej je že kar nekaj desetletij prerasel nekdanje, začetne narodne predmetne okvire. Njegova drugačnost je prav v tem, da zbira, preučuje in predstavlja razmerja med kulturno dediščino in sodobnostmi, tudi kulturno dediščino za sodobnosti, razmerja ter vsebine ruralnosti in urbanosti. Zato se moramo ob stoletnici pestrega razvoja muzeja vprašati, ali se današnja slovenska družba sploh zaveda velikih priložnosti, raziskovalnih in ustvarjalnih izzivov, ki jih jubilent ponuja? Po prehojenih 100 letih se ne stara, ampak pomlajuje! Kadrovsko pomlajevanje

Dr. Janez Bogataj in Špela Spanžel na predstavitvi publikacije *Slovenski etnografski muzej: Prvih sto*
(foto: Blaž Verbič, 2023)

narekuje biologija. A družbena aktualnost muzeja se spreminja, kar je temeljni pogoj njegovega kadrovskega, predmetnega in vsebinskega pomlajevanja.

Zapisano za predstavitev publikacije *Slovenski etnografski muzej: Prvih sto*, Slovenski etnografski muzej, Ljubljana, 17. 5. 2023.